

Rapport

efter kvalitetsgranskning av studie- och yrkes-
vägledningen vid Folkungaskolan i Linköpings
kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Folkungaskolan

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen i grundskolan under hösten 2012 och våren 2013. Syftet med granskningen är att undersöka om eleverna på de granskade skolorna får den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till enligt skollag och läroplan och att verksamheten är av kvalitet enligt på förhand definierade kriterier. Granskningen vid Folkungaskolan i Linköpings kommun ingår i denna kvalitetsgranskning.

Folkungaskolan besöktes den 28 och 29 november 2012. Ansvariga inspektörer är Leif Magnusson och Anette Bergstrand. I denna rapport redovisar Skolinspektionen sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av studie- och yrkesvägledningen i grundskolan genomförs i totalt 26 kommunala och 8 fristående slumpvis utvalda skolor. I Linköpings kommun granskas även Linghemsskolan samt de två fristående grundskolorna; Engelska skolan och Björkö friskola. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger den övergripande rapporten en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra granskade skolor. Det enskilda beslutet placeras därmed i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Folkungaskolan

Folkungaskolan ligger centralt i Linköping. I skolbyggnaden finns både en grundskola och en gymnasieskola. I grundskolan Folkungaskolan går cirka 435 elever i årskurserna 4–9. Elever ansöker om en plats på skolan och intresset för att gå på skolans utbildningar är större än antalet platser. Eleverna är fördelade på tretton musikklasser, tre dansklasser och två science-klasser. Ungefär tre fjärdedelar av eleverna är flickor.

Skolan har inrättat en tjänst som studie- och yrkesvägledare om 25 procent. Befattningen innehas vid tiden för granskningen av en lärare som kombinerar arbetet som studie- och yrkesvägledare med en tjänst som speciallärare på 75 procent. En av skolans lärare

i samhällsorienterande ämnen har som en del av sin tjänstgöring uppdraget att administrera och samordna den praktiska arbetslivsorientering (prao) som eleverna har i årskurs 8.

Nationell statistik från år 2012 visar att skolans elever har betydligt högre meritvärde (253,2) än det genomsnittliga värdet för riket (211,4). Vidare var samtliga elever i årskurs 9 behöriga att söka till gymnasieskolans nationella program detta år. Enligt skolans egna uppgifter har elevernas vårdnadshavare i hög utsträckning akademisk utbildning och vanligen väljer skolans elever högskoleförberedande program i gymnasieskolan.

Resultat

1. Eleverna får kontinuerlig vägledning av sådan kvalitet att de kan göra väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

1.1 Eleverna har tillgång till en kontinuerlig vägledning och en vägledning inför val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

Här undersöks om eleverna har tillgång till studie- och yrkesvägledare eller annan personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning tillgodoses. Vidare granskas om studie- och yrkesvägledningen ges kontinuerligt i utbildningen. Slutligen undersöks om vägledning och information inför gymnasievalet organiseras på ett sätt som ger eleverna underlag och förutsättningar att kunna göra väl underbyggda val av gymnasieutbildning.¹

På Folkungaskolan finns en tjänst som studie- och yrkesvägledare som omfattar 25 procent. Vid tiden för granskningen är en av skolans lärare visstidsanställd som studie- och yrkesvägledare, läraren kombinerar tjänsten som studie- och yrkesvägledare med en deltidstjänst som speciallärare. Enligt befattningsbeskrivningen är uppdraget för skolans studie- och yrkesvägledare tydligt avgränsat, det omfattar enbart informations- och vägledningsinsatser kopplade till elevernas gymnasieval.

Studie- och yrkesvägledaren finns tillgänglig för eleverna i årskurs 9, tre halvdagar i veckan. Tillgängligheten är mycket viktig för studie- och yrkesvägledaren, därför finns möjlighet för elever att boka in mötestider utöver de schemalagda. Eleverna uppger i intervjuerna att de har tillgång till studie- och yrkesvägledaren utifrån sitt behov av kontakt och att det är enkelt att boka in tider.

Folkungaskolans arbete med gymnasievalet inleds med att studie- och yrkesvägledaren informerar eleverna i årskurs 9 klassvis. Denna första information har ett generellt innehåll och sker vanligen under september eller oktober månad. Därefter följer ett obligatoriskt vägledningssamtal i grupp om fyra elever. Utöver detta finns möjlighet för elever som känner behov av ytterligare vägledning att boka in ett eller flera enskilda

¹ 2 kap. 29 § skollagen Lgr 11 avsnitt 2.6

vägledningssamtal. Även studie- och yrkesvägledaren kan ta initiativ och boka in enskilda samtal med elever. Studie- och yrkesvägledaren ordnar också med informationsmöten på kvällstid riktade till elevernas vårdnadshavare. Skolan ger inte information om gymnasievalet på annat språk än svenska eftersom det i nuläget inte finns något sådant behov. Om behov uppstår har skolan enligt rektorn rutiner för att ordna med översättning och tolkstöd.

Eleverna får vid det första informationsmötet skriftligt informationsmaterial, bland annat en gymnasiekatalog, och eleverna uppmanas att besöka kommunens gymnasie-mässa och gymnasieskolornas öppna hus. Därtill finns möjlighet för elever att besöka några valfria gymnasieprogram och skolor på skoltid under vecka 5. Då återstår två veckor till den 15 februari som är sista dag för ansökan till gymnasieskolor i Linköping. Arrangemanget är ett samarbete mellan gymnasieskolorna i Linköpings kommun och grundskolornas studie- och yrkesvägledare är behjälpliga i planeringen av elevernas besök.

Studie- och yrkesvägledaren och rektorn har diskuterat att det skulle kunna vara bra att börja informera eleverna om gymnasievalet redan i årskurs 7 eller 8. Av elevintervjuerna framgår att eleverna har varierande uppfattning om när det är lämpligt att få den första informationen om gymnasievalet. Några elever tycker att det blir kort om tid att processa valet när informationen kommer först i årskurs 9. Andra elever tycker att det är lagom att informationen kommer på hösten i nian och menar att det annars finns en risk att valet "överanalyseras".

Studie- och yrkesvägledaren betonar vikten av att skolan är opartisk i sin information och vägledning. Exempelvis svarar aldrig studie- och yrkesvägledaren på frågan om en viss gymnasieskola är bra utan visar istället upp statistik. Vidare uppmanas eleverna att granska informationen från gymnasieskolan Folkungaskolan som finns i samma skolbyggnad som grundskolan, med lika källkritiska ögon som all annan gymnasieinformation. Eleverna uppfattar att studie- och yrkesvägledaren är opartisk och säger att skolan är en av flera informationskällor. De uppger att de kan lita på den information som de får från skolan eftersom de uppfattar den som uppdaterad och korrekt. Eleverna ger i sammanhanget exempel på att det kan finnas felaktigheter i både skriftlig och muntlig information som kommit från andra källor. Av elevintervjuerna framgår att eleverna är vana vid att sortera information och att de i undervisningen uppmuntras till att ha ett källkritiskt förhållningssätt.

Eleverna har gjort utbildningsval före årskurs 9 men då har skolans studie- och yrkesvägledare inte varit engagerad. Informationen om språkvalet som genomfördes i årskurs 5 gavs av språklärarna. Enligt eleverna började skolans studie- och yrkesvägledning först i årskurs 9, startpunkten var tillfället då de träffade studie- och yrkesvägledaren för första gången. Elever beskriver den första informationsträffen kring gymnasievalet som att då "öppnades våra ögon" och det "fick oss att börja tänka".

Rektorn och lärarna delar inte elevernas uppfattning att skolans studie- och yrkesvägledning börjar först i årskurs 9. De menar att den ges kontinuerligt under elevernas skoltid. Enligt rektorn består studie- och yrkesvägledningen av flera olika delar, som delvis går in i varandra. Den gymnasieinformation som studie- och yrkesvägledaren ger till elever i årskurs 9 är en del. Andra delar är den praktiska arbetslivsorienteringen (praon) i årskurs 8, praodagen i årskurs 6, olika studiebesök och information om arbetsliv och yrken som sker inom ramen för skolans undervisning. Därutöver menar rektorn att skolans arbete med att stärka elevernas generella förmågor och få eleverna att bli självständiga vuxna ingår i skolans samlade studie- och yrkesvägledning.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna vid Folkungaskolan har tillgång till studie- och yrkesvägledare och att arbetet med att förbereda eleverna inför gymnasievalet har ett genomtänkt upplägg. Eleverna får saklig och grundlig information om gymnasieskolan och även möjlighet till enskild vägledning utifrån sina behov. Det genomförs flera olika insatser i årskurs 4-9 som enligt Skolinspektionen kan bidra till att eleverna får kontinuerlig studie- och yrkesvägledning. Men för att insatserna ska få en sådan effekt behöver skolans aktiviteter tydliggöras och samplaneras. Därtill behöver syftet och målsättningen med skolans samlade arbete kring studie- och yrkesvägledning klargöras för både personal och elever.

1.2 Skolan bidrar till att vidga elevernas perspektiv vad gäller utbildningar, branscher och yrken.

Här undersöks om studie och yrkesvägledningen utgår från, och anpassas efter varje elevs behov så att eleverna får det stöd de behöver för att kunna fatta individuella och välgrundade val till gymnasieskolan. Vidare granskas om skolan medvetet arbetar för att eleverna ska utveckla förmågor som behövs för att kunna göra väl underbyggda studie- och yrkesval, kritiskt granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden. En övergripande frågeställning är om skolan bidrar till att vidga elevernas perspektiv vad gäller utbildningar, branscher och yrken. I detta ingår även att eleverna får inblick i närsamhället och dess arbetsliv och kännedom om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och i andra länder. Slutligen granskas skolans arbete med att motverka att elevernas studie- och yrkesval begränsas av kön, social och kulturell bakgrund eller av eventuella funktionsnedsättningar.²

Flera av de elever som Skolinspektionen intervjuar har bestämt sig för vilket program de ska välja och många pratar om att välja en bred utbildning för att gardera sig inför framtida val. Däremot kvarstår för de allra flesta att välja gymnasieskola. Eleverna uppmanas att först välja program och därefter gymnasieskola. Enligt eleverna blir valet av gymnasieskola ett val i sig. Studie- och yrkesvägledaren delar ut en checklista som eleverna kan använda sig av då de besöker gymnasiemässan och de olika gymnasieskolornas öppna hus. Syftet är att hjälpa eleverna att ställa relevanta frågor och se gymnasieskolan bakom den yttre miljön.

² 10 kap. 2 § skollagen Lgr 11 avsnitt 2.6

Vad gäller den generella informationen som ges klassvis inför gymnasievalet, beskriver eleverna att studie- och yrkesvägledaren, oavsett klassens profil och sammansättning, presenterar både högskoleförberedande program och yrkesprogram. Eleverna får även viss information om gymnasieutbildningar i närliggande kommuner och information om att det finns riksrekryterande utbildningar, till exempel riksidrottsgymnasium.

De obligatoriska gruppsamtalen som också sker under hösten i årskurs 9 utgår från elevernas egna planer. Det görs också kopplingar till den kartläggning av varje elevs intresseområden som sker vid samtalet. Studie- och yrkesvägledaren påpekar att det är viktigt att varje elev känner sig trygg med övriga elever i gruppen, elever som inte känner så har möjlighet att byta grupp. I gruppsamtalen uppmärksammas varje elev, och studie- och yrkesvägledaren säkerställer genom dessa samtal att alla elever kommit igång och börjat tänka kring det stundande gymnasievalet.

Skolan erbjuder även enskilda studie- och vägledningssamtal utifrån elevernas individuella behov. Alla elever ska få den tid som de anser sig behöva och antalet samtal är inte begränsat. Elever som vid tiden för Skolinspektionens intervju haft enskilt vägledningssamtal beskriver det som en fortsättning på gruppsamtalet men mer anpassat efter elevens egna frågor och behov utifrån läget i den egna beslutsprocessen.

Eleverna framhåller att undervisningen på Folkungaskolan gör det lättare för dem att göra val och att fatta väl underbyggda beslut. De uppger att de i ämnesundervisningen tränar på att ta ställning i olika sakfrågor och övar på att uttrycka åsikter och argumentera för och emot olika ställningstaganden. Eleverna lyfter också fram att de i skolan lärt sig att granska information kritiskt och att de ofta får diskutera, reflektera och analysera i undervisningen.

Även rektorn och lärarna uttrycker att skolans undervisning ger eleverna verktyg och förutsättningar för att kunna göra aktiva och väl underbyggda val. Skolans pedagogiska planeringar (FPP) som bland annat fokuserar på att öka elevernas självkänedom genom självskattning och reflektion kring det egna lärandet lyfts fram som viktiga i sammanhanget. Planeringarna finns i samtliga årskurser.

Folkungaskolans arbete med att ge eleverna inblick i närsamhälle och arbetsliv planeras så att exempelvis vissa arbetsplatser, samhällsinstitutioner och museer besöks av samtliga elever i en årskurs. I övrigt varierar det mellan lärare och klasser vilka kontakter eleverna får med arbetslivet. Enligt rektorn finns ingen tydlig planering för vilka yrkeskategorier som ska bjudas in till skolan. Utfallet kan därmed bli mycket olika, bland annat beroende på att det vanligen är elevernas föräldrar som gästar skolan för att berätta om sina arbeten. Skolan arbetar inte systematiskt med att bredda utbudet av arbetslivskontakter genom att bjuda in personer som representerar olika branscher och yrken.

Lärarna och eleverna ger i intervjuerna exempel på att föräldrar och andra representanter från arbetslivet besökt skolan, framförallt då eleverna gick i årskurs 4-6. Exempelvis nämns besök av specialistläkare, sjuksköterska, författare och konstnär. Av intervjuerna framgår att eleverna inte uppfattat dessa besök som ett sätt för skolan att ge eleverna inblick i arbetslivet. Eleverna beskriver i intervjuerna besöken som roliga inslag i undervisningen eller som en bra introduktion till ett nytt ämnesområde. Lärarna redogör även för hur de i undervisningen kopplar ämnesinnehåll till olika yrken och till arbetslivet. Dock framgår av elevintervjuerna att eleverna inte har uppfattat dessa kopplingar. Däremot framkommer att elever själva gör associationer mellan ämnesinnehåll och yrken under lektionerna trots att läraren inte lyfter fram detta.

Eleverna vid Folkungaskolan har praon, en dag i årskurs 6 och två veckor i årskurs 8. Enligt lärarna bygger organisationen av praon på att eleverna kan ordna platser själva. Skolan har ett mycket begränsat antal platser, de flesta inom café, restaurang och butik. Det finns exempelvis enligt lärarna varken platser inom den kommunala tjänstemannasektorn eller inom omsorgen. Endast ett fåtal praoplatser finns inom vården. Eleverna uppmanas att vid praon i årskurs 8 orientera sig mot ett yrke som de är intresserade av, men detta är enligt eleverna svårt att förverkliga. Exempelvis är intresset för Universitetssjukhusets praoplatser särskilt stort på Folkungaskolan och därför lottas skolans platser ut bland intresserade elever. Enligt eleverna är det inte möjligt att själv ordna praoplatser på sjukhuset, vilket de uppfattar som begränsande.

Ett argument för att eleverna ska finna en praoplatser på egen hand är att det är bra för dem att träna på att presentera sig inför kommande jobbsökning. Flera elever uppger att när de inte kunde hitta en praoplatser inom ett yrke som de var intresserade av så valde de att leta efter en plats utifrån möjligheten att få sommarjobb. Skolan har inte någon planering för att praoplatserna inom till exempel en klass ska representera olika branscher och yrkeskategorier.

Praon förbereds på olika sätt i skolan, bland annat föregås den av ett arbetsområde i ämnet samhällskunskap om arbetsmarknadens villkor. Några lärare förbereder sina elever genom att arbeta med ett särskilt material från Svenskt näringsliv. Även undervisningen i svenska kopplas till elevernas praon genom att lärarna tar fram olika uppgifter som eleverna ska arbeta med under praon.

Efter praoperiodens slut redovisar eleverna sina upplevelser och beskriver de erfarenheter de gjort för varandra. Upplägget varierar och både muntlig och skriftlig redovisning förekommer. Enligt eleverna är innehållet i de muntliga redovisningarna snarlika och det finns få inslag av diskussion och reflektion. Eleverna får till exempel inte koppla sina upplevelser till skillnader mellan olika branscher eller diskutera skiftande arbetsvillkor. I de skriftliga redovisningarna tenderar elevernas upplevelser från praon att bli en skrivuppgift bland andra. Det viktigaste är inte lärdomarna utan att produ-

cera en bra text i ämnet svenska. En elev uttrycker efterarbetet med orden "kort och koncist sen tog det slut".

Enligt uppgift från rektorn har runt 80 procent av elevernas vårdnadshavare en akademisk utbildning. De flesta av skolans elever väljer högskoleförberedande program i gymnasieskolan. År 2012 valde enligt studie- och yrkesvägledaren runt tio procent av skolans elever yrkesprogram. Vanligen väljer eleverna naturvetenskapsprogrammet eller samhällsvetenskapsprogrammet.

Vid elevintervjuerna framgår att eleverna väl känner till att det finns skillnader mellan hur flickor och pojkar väljer utbildningar och yrken samt att föräldrars förväntningar kan ha stor betydelse för elevers val. Även om detta är känt av eleverna har frågorna, enligt eleverna, inte diskuterats och problematiserats särskilt i undervisningen. Rektorn uppger att undervisningen ger eleverna verktyg som de kan använda i diskussioner inför gymnasievalet med sina föräldrar, bland annat får de träna på att argumentera för olika ställningstaganden. I de fall där det finns behov av samtalsstöd mellan föräldrar och elev kan extra vägledningssamtal bokas in. Eleverna känner inte till att de kan ta hjälp av studie- och yrkesvägledaren i dessa situationer.

På Folkungaskolan innehar studie- och yrkesvägledaren också en befattning som speciallärare. Denna organisation leder, enligt intervjun med studie- och yrkesvägledaren, till goda möjligheter att tidigt uppmärksamma och ge stöd kring studie- och yrkesval till elever som får särskilt stöd. Samtliga elever uppmärksammas i samband med gymnasievalet men enligt studie- och yrkesvägledaren finns ett särskilt fokus på att stötta elever som av olika skäl behöver extra studie- och yrkesvägledning.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att den studie- och yrkesvägledning som ges vid Folkungaskolan i samband med gymnasievalet är anpassad efter elevernas individuella behov både avseende innehåll och omfattning. Studie- och yrkesvägledaren uppmärksammar alla elever och skolan arbetar aktivt med att i undervisningen utveckla förmågor hos eleverna som kan vara till nytta inför kommande val. Däremot behöver skolans arbete med studie- och yrkesvägledning utvecklas för att elevernas perspektiv vad gäller utbildningar, branscher och yrken ska vidgas. Lärarna behöver bland annat arbeta mer systematiskt och tydligt med arbetslivsanknytning i undervisningen. Skolans insatser är inte heller inriktade på att aktivt motverka att elevernas studie- och yrkesval begränsas av kön och social- och kulturell bakgrund. På skolan saknas riktlinjer och strategier för hur elevernas perspektiv ska vidgas.

Att eleverna i stor omfattning själva ordnar praoplatser och att föräldrar besöker skolan som representanter för arbetslivet kan leda till att eleverna även genom skolan begränsas till miljöer som är välbekanta för dem. Skolan genomför vissa studiebesök på arbetsplatser och i närsamhället men syftet och målsättningen med aktiviteterna är inte tydligt. För att eleverna ska kunna göra välgrundade studieval behöver skolan visa på

nya möjligheter och för eleverna synliggöra sådant som de inte redan känner till genom sin bakgrund.

2. Rektorn ger riktlinjer och förutsättningar för vägledningen så att den blir hela skolans ansvar.

Här undersöks att rektorn ser till att det finns riktlinjer för hur studie- och yrkesorienteringen ska organiseras. Att det finns system och rutiner för planering, uppföljning och utvärdering av målen för studie- och yrkesvägledningen, att det systematiska kvalitetsarbetet avseende studie- och yrkesvägledningen finns dokumenterat och att resultaten från uppföljningar och utvärderingar används till att förbättra kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen. Vidare granskas att rektorn ger riktlinjer och förutsättningar för att studie- och yrkesvägledningen blir ett uppdrag för hela skolan och att rektorn ser till att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter inom studie- och yrkesvägledningen.³

På Folkungaskolan finns en studie- och yrkesvägledartjänst om 25 procent. Omfattningen har varit densamma under flera år och är enligt rektorn avvägd utifrån de arbetsuppgifter som ingår i studie- och yrkesvägledarens uppdrag. Rektorn uppger även att skolan länge saknat utbildad studie- och yrkesvägledare beroende på att det är svårt att få behöriga sökande till en befattning med låg tjänstgöringsgrad.

Skolinspektionen har tagit del av Folkungaskolans arbetsplan för det samlade arbetet med studie- och yrkesvägledning och samverkan mellan skola och arbetsliv. Planen som togs fram av rektorn under hösten 2012 är känd bland lärarna. Enligt lärarna och studie- och yrkesvägledaren beskriver planen de insatser som skolan gör inom området. Av dokumentet framgår vidare att studie- och yrkesvägledningen ska ses som hela skolans ansvar och ges kontinuerligt under elevernas skoltid.

Av planen framgår att Folkungaskolans arbete med studie- och yrkesvägledning innefattar såväl studie- och yrkesvägledarens arbete, som insatser från lärare. I planen beskrivs flera olika aktiviteter som lärarna ansvarar för, bland annat samordningen av elevernas prao och insatser för att utveckla elevernas inflytande och ansvar. Där ges också exempel på studiebesök, föräldrabesök och olika ämnesövergripande projekt med koppling till arbetslivet. På skolan möts emellertid inte lärarna och studie- och yrkesvägledaren för att samordna de olika insatserna och gemensamt diskutera frågor om studie- och yrkesvägledning, arbetsliv och elevernas framtid. Detta trots att det finns en skriftlig plan för det samlade arbetet.

Rektorn följer regelbundet upp verksamhetens resultat utifrån läroplanen. Detta sker på olika sätt, exempelvis via resultatsammanställningar, enkäter och regelbundna samtal med elever, så kallade fokusgrupper. Eleverna väljs ut slumpmässigt till fokusgrupperna och samtalen har olika inriktning för olika årskurser. I rektors möte med elever i årskurs 9 är frågor om prao och studie- och yrkesvägledning i fokus. Resultatet av fo-

³ 2 kap. 9-10 §§ skollagen Lgr 11 avsnitt 2.8 4 kap. 4-6 §§ skollagen

kussamtalen noteras i rektorns anteckningsbok och blir underlag i rektorns kvalitetsarbete. Enligt lärarna och rektorn visar tidigare uppföljningar att eleverna är nöjda både med praon och med skolans information kring gymnasievalet.

Rektorn har även följt upp om skolans tidigare elever avbrutit sina gymnasiestudier genom att ta kontakt med de två gymnasieskolor som flertalet elever väljer. Enligt rektorn gav inte denna uppföljning så mycket eftersom eleverna inte gjort avbrott eller bytt program. I de samtal som rektorn haft med ett urval gymnasieelever framkom att Folkungaskolans tidigare elever valt ett högskoleförberedande program eftersom de var inställda på fortsatta studier efter gymnasiet. Däremot visade uppföljningen att eleverna i slutet av gymnasietiden ännu inte kommit till klarhet avseende vad studierna skulle leda till. De visste fortfarande inte vad de ville arbeta med i framtiden eller vad de ville studera på högskola/universitet.

Det ovan beskrivna kvalitetsarbete som rektorn bedriver och som kan kopplas till skolans samlade arbete med studie- och yrkesvägledning, framgår inte av skolans kvalitetsrapport. I kvalitetsrapporten dokumenteras enligt rektorn arbete kopplat till skolans prioriterade mål. Exempel på ett sådant mål är att stärka elevernas ansvar och inflytande. I intervjun lyfter rektorn fram detta område som en del av skolans arbete med studie- och yrkesvägledning men det framgår inte tydligt av dokumentationen att det finns en sådan koppling. Vidare framgår inte att resultaten av gjorda uppföljningar och utvärderingar används för att förbättra kvaliteten på skolans studie- och yrkesvägledning.

Studie- och yrkesvägledaren ska, enligt läroplanen, förutom att vägleda och informera eleverna inför fortsatt utbildning och yrkesinriktning, också vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterande insatser. Detta sker inte på Folkungaskolan och det ingår heller inte i studie- och yrkesvägledarens nuvarande arbetsuppgifter.

Den lärare som vid tiden för granskningen innehar befattningen som studie- och yrkesvägledare på Folkungaskolan saknar studie- och yrkesvägledarexamen. Möjligheten till samarbete och regelbundna möten med kommunens övriga studie- och yrkesvägledare beskrivs som ett viktigt stöd i arbetet liksom deltagandet i olika fortbildningar. Under läsåret 2012/2013 pågår i Linköpings kommun ett utvecklingsprojekt inom studie- och yrkesvägledning, detta medför att studie- och yrkesvägledarnas möten fått annat fokus. I det pågående utvecklingsarbetet deltar inte Folkungaskolans studie- och yrkesvägledare.

Folkungaskolans lärare har fått Skolverkets allmänna råd om studie- och yrkesvägledningen av rektorn, men innehållet har inte diskuterats på skolan och lärarna har inte erbjudits någon kompetensutveckling inom området. Detta gäller även den lärare som arbetar med att samordna den praktiska arbetslivsorienteringen i årskurs 8. Enligt rektorn är ett av skolans utvecklingsområden att kompetensutveckla personalen inom området studie- och yrkesvägledning.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att studie- och yrkesvägledningen behöver bli en tydlig del i Folkungaskolans systematiska kvalitetsarbete. I arbetet bör även ingå att utvärdera omfattningen av den studie- och yrkesvägledartjänst som inrättats på skolan. Detta mot bakgrund av att skolan under flera år saknat en utbildad studie- och yrkesvägledare, och läroplanens riktlinjer där det bland annat framgår att studie- och yrkesvägledaren även ska stödja den övriga personalens insatser inom området. Rektorn behöver vidare förtydliga skolans samlade arbetsplan så att frågor om studier och arbetsliv blir synliga i skolans undervisning från årskurs 4. För att det ska bli tydligt både för elever och personal att studie- och yrkesvägledningen ges kontinuerligt och integrerat i undervisningen under elevernas hela skoltid behöver rektorn också säkerställa former för samverkan. Vidare behöver skolans personal erbjudas kompetensutveckling för att kunna utföra sina uppgifter inom studie- och yrkesvägledningen.

3. Huvudmannen tar ansvar för att skolornas studie- och yrkesvägledning fungerar på ett tillfredsställande sätt.

Här undersöks att huvudmannen ger skolorna förutsättningar att ge eleverna den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till. Vidare granskas att huvudmannen tar ansvar för att skolorna har tillgång till personal med sådan kompetens som krävs för att få arbeta med studie- och yrkesvägledning och att rektorer, lärare och studie- och yrkesvägledare får kompetensutveckling för att kunna utföra sina uppdrag. Här undersöks också att huvudmannen har system och rutiner för planering, uppföljning och utveckling av verksamheten, att kvalitetsarbetet dokumenteras och att resultaten används för att förbättra kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen.⁴

Linköpings kommun avsätter genom ett statistikbaserat resursfördelningssystem medel för skolornas studie- och yrkesvägledning. Beräkningen utgår från antal elever i årskurs 7-9 och 580 elever ger resurser för en heltidstjänst studie- och yrkesvägledare. Resursen avser en minimibemanning. Det är rektorn på skolenheten som beslutar om enhetens inre organisation och enligt huvudmannen är det oavsett tilldelning upp till varje rektor att använda större eller mindre resurs för studie- och yrkesvägledare. Studie- och yrkesvägledarna är anställda på respektive skolenhet. Enligt huvudmannen görs en uppföljning av tillsatt resurs för studie- och yrkesvägledare på skolområdesnivå i samband med bland annat budgetuppföljningar. Men huvudmannen håller sig inte informerad om vilken studie- och yrkesvägledarresurs som rektorerna har avdelat på respektive skolenhet.

Enligt huvudmannens representant finns sedan flera år ett behov av att utveckla kommunens studie- och yrkesvägledning. Därför har Linköpings kommun startat ett utvecklingsprojekt inom området som pågår under läsåret 2012/13. Projektet syftar till att göra vägledningen till hela skolenhetens angelägenhet samt att få vägledningsprocess-

⁴ 2 kap. 8, 29-30 §§ skollagen 4 kap. 3-6 §§ skollagen 10 kap. 2 § skollagen Lgr 11 avsnitt 2.6

en att löpa genom elevernas hela skolgång. Syftet är att få "en längre röd tråd". Det ingår i projektet att inventera skolenheternas nuläge och synliggöra processerna inom området.

Huvudmannen har inte kunskap om vilken studie- och yrkesvägledarkompetens som finns på de olika skolenheterna. I kommunen har genomförts ett omfattande arbete med att inventera lärarnas kompetens men samma grundliga kompetenskartläggning har inte gjorts för studie- och yrkesvägledarna. Huvudmannen bedömer att det finns ett kompetensutvecklingsbehov avseende studie- och yrkesvägledning framförallt hos lärarna, men har inte vidtagit några åtgärder avseende detta.

Linköpings kommun har sin skolverksamhet fördelad på två nämnder, barn- och ungdomsnämnden med ansvar för bland annat förskola och grundskola samt bildningsnämnden med ansvar för bland annat gymnasieskola och vuxenutbildning. Skolinspektionens bedömning är att detta medför att det finns en risk att resultatet av grundskolans studie- och yrkesvägledning kan bli svårt att utvärdera då effekterna av arbetet märks i en verksamhet, i detta fall gymnasieskolan, som en annan nämnd har ansvaret för. Exempelvis framgår av intervjun med huvudmannens representant att barn- och ungdomsnämndens uppföljningsarbete avgränsas till nämndens ansvarsområden. Undantaget är den betygsuppföljning som görs i kommunen. I huvudmannens uppföljning ingår bland annat att, för ämnena matematik och svenska, göra jämförelser mellan betygen i grundskola och gymnasieskola. Däremot relateras inte exempelvis avbrotten i gymnasieskolan till grundskolans studie- och yrkesvägledning. Detta trots att huvudmannens representant menar att det kan finnas ett sådant samband.

Linköpings kommun har tagit fram mallar för skolenheternas kvalitetsrapporter. Enligt huvudmannen har ännu inga mål eller uppföljningskrav rörande studie- och yrkesvägledningen formulerats i dessa mallar. Som förklaring till detta hänvisar huvudmannen till det pågående utvecklingsarbetet avseende studie- och yrkesvägledningen i kommunen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Linköpings kommun saknar kännedom om hur studie- och yrkesvägledningen bedrivs på skolenheterna och om verksamheten genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och läroplanen. Huvudmannen håller sig inte informerad om vad som definieras som studie- och yrkesvägledning på skolenheterna och hur studie- och yrkesvägledarna samverkar med övrig personal. Vidare känner inte huvudmannen till om studie- och yrkesvägledningen hanteras som en kontinuerlig process under elevernas grundskoletid. I kommunen saknas tydligt formulerade mål för studie- och yrkesvägledningsverksamheten och det finns följaktligen inte riktlinjer och direktiv som tydliggör hur arbetet ska bedrivas och utvärderas.

Syfte och frågeställningar

Syftet med granskningen är att bedöma om den granskade huvudmannen och skolan ger eleverna tillgång till den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till enligt skollag och läroplan. Skolinspektionen bedömer kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen och uppskattar verksamhetens ändamålsenlighet att förbereda eleverna för aktiva livsval.

Utvärderingar och forskning inom området visar att studie- och yrkesvägledningen ofta är lågt prioriterad i skolan och att det generellt finns brister i planering, uppföljning och utvärdering av vägledningen hos både skolor och huvudmän. Med utgångspunkt i detta granskar Skolinspektionen kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen i relation till det ansvar som rektor och huvudman har för att studie- och yrkesvägledningen utformas så att den når de nationella målen.

Följande tre frågeställningar ligger till grund för att kunna svara på den övergripande frågeställningen *om eleverna på skolan får den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till enligt skollag och läroplan*:

- *Ges alla elever tillgång till kontinuerlig vägledning av sådan kvalitet att eleverna kan göra medvetna och väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning?*
- *Ger rektorn riktlinjer och förutsättningar för vägledningen så att den blir hela skolans ansvar?*
- *Tar huvudmannen ansvar för att skolornas studie- och yrkesvägledning fungerar på ett tillfredsställande sätt?*

Metod och material

Inför granskningen på skolan har inspektörerna tagit del av dokument med relevans för skolans studie- och yrkesvägledning och även genomfört en enkätundersökning med elever i två årskurser.

Vid skolbesöket har inspektörerna genomfört intervjuer med rektor, studie- och yrkesvägledare lärare och elever. I granskningen ingår även en intervju med en representant för huvudmannen..

Besöket har avslutats med en återkoppling till rektor där inspektörerna redogör för Skolinspektionens preliminära bedömningar.

Dokumentstudier, enkäter och intervjuer utgör tillsammans det underlag utifrån vilket Skolinspektionen bedömer studie- och yrkesvägledningen på skolan.

Dokumentstudier

Dokumentstudierna ger en inblick i skolans organisation och arbete med studie- och yrkesvägledning och förbereder inspektörerna för skolbesöket genom att ge underlag för att ställa frågor.

Intervjuer

Vid skolbesöken genomförs intervjuer i grupp och enskilt. Intervju med **rektor** och representant för **huvudmannen** sker separat och utgör ett viktigt underlag för att förstå de strukturer och förutsättningar som finns för verksamheten. Intervju med **studie- och yrkesvägledare** ger en ökad förståelse för den vägledning som ges på skolan och vilka förutsättningar vägledaren har att följa bestämmelser i skollag och läroplan. **Lärare** i flera ämnen och från flera årskurser på skolan intervjuas i grupp. Dessa intervjuer ger underlag för att ta reda på om studie- och yrkesvägledningen är ett ansvar som delas av alla på skolan. **Elever** i årskurs 9 intervjuas i grupp. Elever ur lägre årskurser bidrar med sina erfarenheter genom enkätsvar. I intervjuerna med eleverna kommer inspektörerna åt mer kvalitativa aspekter av de frågor som granskningen ska besvara.

Elevenkäter

Elevenkäterna utgör ett komplement för att få svar på de centrala frågeställningarna och ett jämförelsematerial till det underlag som samlas in vid intervjuerna på skolan.

Författningsstöd till Skolinspektionens kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen i grundskolan

Skollagen 1 kap. Inledande bestämmelser

Lika tillgång till utbildning

8§ Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag.

I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområden oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder.

Skollagen 2 kap. Huvudmän och ansvarsfördelning

Huvudmän inom skolväsendet

Huvudmannens ansvar för utbildningen

8§ Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar.

Ledning av utbildningen

Rektor och förskolechef

9§ Det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor. Det pedagogiska arbetet vid en förskoleenhet ska ledas och samordnas av en förskolechef. Dessa ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas.

10§ Rektorn och förskolechefen beslutar om sin enhets inre organisation och fattar i övrigt de beslut och har det ansvar som framgår av särskilda föreskrifter i denna lag eller andra författningar.

Rektorn och förskolechefen får uppdra åt en anställd eller en uppdragstagare vid förskole- eller skolenheten som har tillräcklig kompetens och erfarenhet att fullgöra enskilda ledningsuppgifter och besluta i frågor som avses i första stycket, om inte annat anges.

Studie- och yrkesvägledning

Tillgång

29§ Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.

Behörighet

30§ För att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesvägledning ska den sökande ha en utbildning avsedd för sådan verksamhet.

Den som inte uppfyller kravet enligt första stycket får anställas för studie- och yrkesvägledning för högst ett år i sänder.

4 kap. Kvalitet och inflytande

Huvudmannanivå

3§ varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

Enhetsnivå

§4 Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3§ ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbete på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet

§5 Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

Dokumentation

6§ Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

Skollagen 10 kap. Grundskolan

Allmänna bestämmelser

Utbildningens syfte

2§ Grundskolan ska ge eleverna kunskaper och värden och utveckla elevernas förmåga att tillägna sig dessa.

Utbildningen ska utformas så att den bidrar till personlig utveckling samt förbereder eleverna för aktiva livsval och ligger till grund för fortsatt utbildning.

Utbildningen ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap och ge en god grund för ett aktivt deltagande i samhällslivet.

Skollagen 15 kap. Allmänna bestämmelser om gymnasieskolan

Allmänna bestämmelser

Utbildningens syfte

3§ Utbildningen i gymnasieskolan ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet och en bas för rekrytering till högskolesektorn.

Lgr 2011 avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppdrag

Likvärdig utbildning

Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet.

Rättigheter och skyldigheter

Skolan ska klargöra för elever och föräldrar vilka mål utbildningen har, vilka krav skolan ställer och vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har. Att den enskilda skolan är tydlig i fråga om mål, innehåll och arbetsformer är en förutsättning för elevers och vårdnadsha-

vares rätt till inflytande och påverkan. Det är inte minst viktigt som underlag för den enskildes val i skolan.

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.

Lgr 2011 avsnitt 2.2 Kunskaper

Skolan ska ansvara för att eleverna inhämtar och utvecklar sådana kunskaper som är nödvändiga för varje individ och samhällsmedlem. Dessa ger också en grund för fortsatt utbildning.

Skolan ska bidra till elevernas harmoniska utveckling. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra en grund för skolans verksamhet. Skolan ska erbjuda eleverna strukturerad undervisning under lärares ledning, såväl i helklass som enskilt. Lärarna ska sträva efter att i undervisningen balansera och integrera kunskaper i sina olika former.

Mål

Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola

- Kan göra väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

Lgr 2011 avsnitt 2.6 Skolan och omvärlden

Eleverna ska få en utbildning av hög kvalitet i skolan. De ska också få underlag för att välja fortsatt utbildning. Detta förutsätter att den obligatoriska skolan nära samverkar med de gymnasiala utbildningar som eleverna fortsätter till. Det förutsätter också en samverkan med arbetslivet och närsamhället i övrigt.

Mål

Skolans mål är att varje elev

- kan granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden,
- har inblick i närsamhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv, och
- har kännedom om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och i andra länder.

Riktlinjer

Alla som arbetar i skolan ska

- verka för att utveckla kontakter med kultur- och arbetsliv, föreningsliv samt andra verksamheter utanför skolan som kan berika den som en lärande miljö, och
- bidra till att elevens studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller social eller kulturell bakgrund.

Läraren ska

- bidra med underlag för varje elevs val av fortsatt utbildning, och
- medverka till att utveckla kontakter med mottagande skolor samt med organisationer, företag och andra som kan berika skolans verksamhet och förankra den i det omgivande samhället.

Studie- och yrkesvägledaren, eller den personal som fullgör motsvarande uppgifter, ska

- informera och vägleda eleverna inför den fortsatta utbildningen och yrkesinriktningen och särskilt uppmärksamma möjligheterna för elever med funktionsnedsättning, och
- vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterande insatser.

Lgr 2011 avsnitt 2.8 Rektorns ansvar

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- samverkan med skolor och arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får konkreta erfarenheter av betydelse för deras val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning,
- den studie- och yrkesinriktade verksamheten organiseras så att eleverna får vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför fortsatt utbildning,
- personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter.

Lgr 2011 Avsnitt 3.15 Samhällskunskap

Undervisningen i samhällskunskap ska behandla följande centrala innehåll i årskurs 7-9

Samhällsresurser och fördelning

Arbetsmarknadens och arbetslivets förändringar och villkor, till exempel arbetsmiljö och arbetsrätt. Utbildningsvägar, yrkesval och entreprenörskap i ett globalt samhälle. Några orsaker till individens val av yrke och till löneskillnader.